

ԱԻԵՏԱԲԵ

Շ Ա Բ Ա Թ Ա Թ Ե Ր Թ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Կը հրատարակուի ամէն երեքշաբթի: Տարեկան գինն է 1 1/2, վեց ամսուանը 3/4, մէծիտիյէ կանխիկ, և հատը 30 փարս: Խմբագրութեան և բաժանորդագրութեան վերաբերեալ նամակներ ուղղուելու են առ Մր. Հ. Ս. Պարսըմ, Կ. պոլիս, Ամերիկացի խան:

ՀԱՏՈՐ 38.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 24, 1885

ԹԻՒ 47.

ԲՈՎԱՆԳՈՒԹԻՒՆ

Կատարեալ հաշտութիւն: — Կազմուիլի ղեկ յոգնածներու: — Անգլաակ փարիզ: — Հնդկի կանայք: — Սէր: — Կէտ ձկան որս: Բացազոյն Նորուեկիոյ ծովագորէն: — Գաղիս և Մատակասգար: — Շրջող փերեզակը: — Փշրանք: — Նամակներ: — Հանդէս քաղաքական: — Ստակի գիներ:

ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՀԱՒԱՏՔ

Պատմութիւն մը կը պատմուի նըկատմամբ տղու մը որոյ երկու սրունքը կտորած էին սայլի մը անիւն աշնոյ վրայէն անցնելով: Տղան տարուեցաւ հիւանդանոց, ուր յայտնի եղաւ թէ պիտի մեռնէր, և դրուեցաւ անկողնոյ մը վրայ որուն մօտ պառկած էր ուրիշ տղայ մը որ անօթութեան տենդով բռնուած հիւանդանոց բերուած էր: Այս տղուն թոյլ տրուեցաւ վերադառնալ տղուն քով երթալ: Տղան սողալով մօտեցաւ նորեկ հիւանդին և ըսաւ, «Պապի, երբէք լսած ես Յիսուսի վրայով»:

«Ո՛չ, երբէք լսած չեմ», ըսաւ տղան: «Պապի, անգամ մը կիրակնօրեայ դպրոց դասի և ինծի ըսին թէ Յիսուս մեզ երկինք կ'առնէ երբ մեռնինք, և ալ ըսաւ չենք անօթեմար, և ալ ըսաւ ցաւ չենք ունենար, եթէ միայն խնդրենք անկէ»:

«Ես չեմ կրնար խնդրել անանկ մեծ երեւելի մարդէ մը որ ինծի համար բան մը ընէ: Ձկայնիւր ինծի պէս տղու մը հետ խօսելու համար»:

«Բայց եթէ խնդրես ամէն բան կ'ընէ»:

«Ի՞նչպէս կրնամ խնդրել, երբ չեմ գիտեր թէ ուր կը բնակի, և ի՞նչպէս կրնամ երթալ հոն երբ երկու սրունքներս կտորած են»:

«Պապի, ինծի ըսին դպրոցը թէ Յիսուս կ'անցնի: Վարժուհին կ'ըսէ թէ նա կը պտուտի: Ի՞նչ գիտես, կրնայ ըլլալ որ այս գիշեր այս հիւանդանոցը դայ: Եթէ տեսնայիր պիտի ճանչնայիր զանկաւ»:

«Բայց չեմ կրնար աչքերս բաց պահել: Սրունքներս շատ դէշ կը ցաւին. բռնիք կ'ըսէ թէ պիտի մեռնիմ»:

«Պապի ձեռքդ վեր բռնէ և նա պիտի հասկնայ թէ ի՞նչ կ'ուզես»:

Ձեռքը վեր հանեցին, բայց վար ինկաւ: Դարձեալ փորձեցին, կամաց կամաց ետ ինկաւ: Խեղճ տղիկը երբեք անգամ վեր տուաւ ձեռքը բայց նորէն վար իջեցուց, և յարատուս փղձկելով ըսաւ. «Ձեմ կրնար, դուն օգնէ ինծի»:

«Արմուկդ բարձիս վըրայ դիր, ես կրնամ առանց բարձի

պառկիլ»:

Այսպէս բազմին նեղուկ դրուելով վեր բռնուեցաւ: Եւ երբ եկան առաւօտուն՝ տղան մեռած էր, դեռ ձեռքը վեր բռնած Յիսուսի համար: Կրնաս ողջն աշխարհի մէջ փնտռել, և կարող չես գտնել փեմագոյն բացատրութիւն մը պարզ հաւատոյ՝ քան զոր ունէր այն փոքրիկ տղան որ միայն մէկ անգամ դայած էր կիրակնօրեայ դպրոց:

ԿԱԶՆՈՒՐԻՉ ԴԵՂ ՅՈԳՆԱԾՆԵՐՈՒ

Ի ՏՐ. Բ. ՔԱՅԼԸՐԷ

Երբ փոքրը խնամքով բազմութեան մէջ կ'երթաս, գիտէ՝ անցնող դէմքերը, և նկատէ թէ անոնցմէ շատեր ի՞նչ յոգնած երեւոյթ ունին: Եթէ կարող ըլլայինք մեր շուրջը գտնուած սրտերու խորհուրդները կարգաւ, պիտի գտնէինք մեծ բազմութիւններ որոց հոգիք նուազած են, և երբեմն հառաչանօք կը բաղձան իւրեանց գլուխներուն հանգստեան տեղ մը գտնել գերեզմանին մէջ: Ու մանք խոնջեալ են կենաց բուռն մաքառմամբ, կրելով օրուան բեռը և տարութիւնը: Այլը յամառելով կը դիզեն հոգեր շրջիկ փերեզակի մը կապոյն չափ բարձր: Կը տանին մըտաւանջութեան ահագին բեռ մը խորհուրդ թէ ի՞նչպէս պիտի հայթայթեն իւրեանց ծախուց գումարը, թէ ի՞նչպէս պիտի վճարեն պարտքեր որ կը դիզուին, թէ ի՞նչպէս պիտի հայթայթեն սնունդ և հագուստ անօթի և անպատար ընտանեաց: Մին յոգնած է կարողութենէն աւելի գործելով, և միւսն գործ գտնելու սպասելով: Հոգեւոր թախծութեան բեռը կը ճնշէ եղբայր Թերահաւատի սիրտը և կ'աւելցունէ ահօս մը Գոյր Տկարասիրտին դէմքին վրայ: Աստ կայ հաւատացեալ մը որ յոգնած է յաշտութեան սպասելով, և անդուրիշ մը՝ սպասելով իւր աղօթից պատասխանին: Կը կարծես թէ սիրելի վարդապետը չըտեսներ այս խոնջեալ մարմինները, յոգնած ջիւղերը, նուազեալ սիրտերը: Անոնց որ իրապէս խոնջեալ են հաւատարիմ աշխատութեամբ նա կ'ըսէ, «Եկէք առանձին տեղ մը և քիչ մը հանդէպէք»:

Աստուած դրած է քնոյ յատկացեալ գիշեր իւրաքանչիւր օրուան աշխատութեան ետեւ, բուն այս նպատակաւ որ կորուսեալ զօրութեան տեղ նոր զօրութիւն ստացուի: Այսպիսի Բրիտանոնէից որը քիչ դրամական կարողութեամբ ունին, քաղցրութեամբ կ'ըսէ. «Ձեր ստացուածոց աւելնալէն կախեալ չէ ձեր կեանքը: Խորհուրդ կու տամ քեզ. գնէ ինէ կրակի մէջ փորձուած ոսկի որ հարստանաս: Իմ չընորհքս հերիք է քեզ. իմ ալ ձեռքիս մէջ գտնեմ կան յաւիտեան»:

Իրապէս զամէն ոք մեծատուն ընելու չափ դրամ չկայ աշխարհիս մէջ. բայց կան բաւական խոստումներ Սուրբ Գրոց մէջ և Յիսուս Բրիտանոն ունի բաւական գանձ չնորհաց՝ յաւիտեան հարուստ ընելու զամէն ոք: Խորհէ անգամ մը թէ որպիսի միջոցներ է այն մարդը որ ունի հոս մաքուր խղճմտանք, և ապահով յոյս երկնից հանդերձեալ կենաց մէջ: Խեղճ եղբայր Թերահաւատին և վշտահար Տիկին Տկարասիրտին հրաշալի խրատոյս կու տայ նա ըսելով. «Ահա ձեր հետ եմ ես ամէն օր. ոչ ոք պիտի յափշտակէ զձեզ իմ ձեռքէս: Իմ Հայրս հաճեցաւ տալ ձեզ թագաւորութիւնը»:

Եթէ ունենայինք իմաստութիւն և չնորհք թօթափել ամէն աւելորդ հոգեր, նետել ի բաց ամէն մեղսալից բաղձանք, և ընկենու ի ծով ամէն մտաւանջութիւն, Բրիտանոն կու տար մեզ բաւական զօրութիւն կրել մեր կենաց ամէն օրինաւոր բեռն: Ի՞նչ անգին խօսք է այս նուազեալներու համար, «Ձեր ամէն հոգը նետեցէք անոր վրայ վառն զի նա կը հոգայ ձեզի համար»:

Նա որ ջրհեղեղին մէջ նաւուղիդ եղաւ նահապետին, և կերակրեց մարդարէն հեղեղատին քով, և լեցուց այրի կնոջ սափորը, և հըսկեց բանտարկեալ Առաքելոյն վրայ, և կը համրէ մեր գլխուն իւրաքանչիւր մագը, նա ինքն կը կրէ մեր իւրաքանչիւր մեծ, ամենակարող գործաւից սրտին վրայ: Ի՞նչ յիմարներ ենք որ կը նուազեցնենք մեր անձերը, և կ'ընկճենք զմեզ, մինչ այսպիսի Ամենազօր Օգնական մը կը կենայ մեզ մօտ: Դիցուք թէ յուլիսի տաք օրուան մը մէջ մինչ նուազեալ ճամբորդ մը կ'ընէ ըստ ի վեր, իւր ետեւէն հասնէր կառք մը որուն մէջ նստողը մարդաւորաբար ըսէր նմա, «Բարեկամ, յոգնած կ'երեւիս, նետէ պարկդ կառքիս մէջ որ հանգստանաս, և ես անոր հոգ կը տանիմ»:

Երեւակայեցէք որ այդ յիմար ճամբորդը կառքածանօք նկատելով զնա, ամառութեամբ մրմնջէր, «Ես քեզի չեմ կրնար վտառհիլ, Պարոն, քչէ կառքդ. իմ բեռս ևս կը տանիմ»:

Բայց ահա ճիշդ այս

պէս է բերաւոր Բրիտանոնէից վարձուքն առ Աստուած: Երբ մեր երկնային վարդապետը կ'ըսէ, «Բու հոգդ իմ վրաս ձգէ», չարձակեր զմեզ օրինաւոր պարտականութենէ, կամ զայն կատարելու հաճոյքէն: Նորա նպատակն է անպէտ հոգը վերցունել մեր վրայէն, հանելով մեր մէջէն մեղսալից բաղձանքները և դնելով անոնց տեղ վստահութեան կաղաւթիչ դեղը: Վստահութեան այս վառաւոր վարդապետութիւնը հրաշալի կերպիւ կը հանգստացունէ զբեռնաւորեալս, վառն զի պարտինք կրկնապէս յիշել թէ սովորապէս հաւատարիմ աշխատութեամբ չէ որ կ'ընկճին Աստուծոյ զաւակներն: Աշխատութիւնը կը զօրացունէ զմիւսներս, կը բանայ ախորժակը, և կը բերէ ողջարար քուն: Մտահոգութեան տենդային յոյզերն են որ կը սպառեն զօրութիւնը, կը խանգարեն ջիւղերը և կը վնասեն քաղցր կաղաւթիչ քունը: Իսկ նա որոյ կեանքը նուիրեալ է Բրիտանոնի, որոյ ամէն յօդուածները իւրուած են հաւատով, և որոյ արիւնը կաղաւթեալ է Նորա խոստմանց երկաթով, երբէք չարժեք ունի, և չկաղար:

ԱՆՁԱԽԱԿ ՓԱՐԻՉ

Փարիզ կեդրոն է աշխարհիս ճաշակին, նորածեւութեան, խորհուրդեան, զեղխութեան և փառաց: Ի՞նչ է անոր բարոյական վիճակը: Քիչէն շատ տեղեակ ենք անոր սրտմտութեան և կրօնին. — կրօն մը որ կը լքանէ Սուրբ Գիւրքը, որ և կ'առաջնորդէ անհաւատութեան մը որ կը մերժէ զայն: Եւ ի՞նչ են անոր սլոտոններն: Ի՞նչ է անոր հոռեմբ: Հասարակաց վիճակագրութիւնը կը ցուցնեն թէ Փարիզի մէջ ծնած մանկանց մէկ երրորդէն աւելին անհարազատ զաւակուոր են: Թամին 1863 տարն հազար մանկուոր հանուեցան քաղաքին հասարակաց ջրմուկներէն: Կը հաստատուի թէ յամին 1883 առաւել քան 3,000 տղայք լքեալ էին իւրեանց ծնողքէն և խնամուեցան քաղաքային խնամութեանց կողմէն: Մատենագիր մը մօտեցաւ կը գրէ. «Փարիզի զարգարմամբ վերցուեցան ամբողջ փողոցներ պատու խոնարհ խանութներ որք յառաջագոյն կապակեցեալ էին փոքր բայց հանգիստ տուններու հետ. և ոտրա արդիւնքն այս եղած է որ քաղաքը գրեթէ առանց մանկանց մնացած է: Արեւստաւորը որոյ խանութը գետնայարկին վրայ է, և ննջարանը չորրորդ կամ հինգերորդ յարկն է, չէ կարող պահել տղայք առանց կորուսանելու իւր կնոջ օգնութիւնը որուն կը կարօտի իւր գործին մէջ: Եթէ պահէր մանուկներ նորա կինը պիտի ստիպուէր մնալ վերը,

և ուստի այն ինչ կը ծնանին իւր մանուկները, կը զրկէ զանոնք ստնտուտաց, նախատակ ունենալով թողուլ զանոնք գիւղը մինչեւ ըլլան հինգ կամ վեց տարեկան. և դորձաւորը որ ունի միայն տանեաց ներքեւ վերնատուն մը, նոյն բանը կ'ընէ. Ասոր արդիւնքը այս է որ փարիզի մէջ ծնած տղայոց հարիւրին յիսուսը կը մեռնին մանկանց խնամածու գիւղացւոց ձեռքը, երկու տարու ըլլալէ առաջ: Աստիճան Բէպլէ (Հանգստի Օգնութիւն) կոչուած հաստատութիւնը բազում ջանքեր հետամուտ եղաւ կասեցնել կենաց այս ահաբեկ կորուստը, բայց դոյզն ազգացութիւն ունեցած է: Քառասուն տարւոր տանարանը հաստատուեցան փոքրիկ մանկանց համար, բայց սոքա միայն սակաւ մարդ կարողութիւնը կը լեցունեն: Մանուկներ խնամող գիւղացի կանանց ուսնելը քննելով արձանագրելու դրութիւն մը հաստատուեցաւ, բայց Աստիճանի վարչութիւնը դոյզն օգնութիւն կը դնէ դորձաւոր դասուն ծնողներէն՝ գիւղացի խնամածներու անյաբ յաջողութեան դէմ: Ստնտու մը որմէ հաշիւ չըսա հանձնար ծախքը 25 ֆրանք կ'առնու մանուկ մը խնամելու համար, իսկ անոնք որ արձանագրուած ըլլալով քննութեան ենթակայ են, կը պահանջեն 50 ֆրանք կամ աւելի: Այս վերջինք յաճախորդ կը գտնեն միջին կարգի ժողովուրդէն, բայց դորձաւորաց դասը կարող չեն անոնց զիմել:

«Ետքի օրերը չար ժամանակներ պիտի դան, քանզի մարդիկ պիտի ըլլան..... անբարեկէր» (Բ. Տիմ. Գ. 1-5):

ՀՆԴԻԿ ԿԱՆԱՅԳ

Հնդկաստանի Թագին մէջ մօտերս երեւցաւ յոյժ նշանաւոր նամակ մը որոյ հարազատ և ինքնաբոյս լինելն կը հաւատատէ խաբարը: Նամակագիրը որ մի Հնդկի տիկին է՝ կը խօսի Հնդկի կանանց ընկերական վիճակի խնդրոյն վրայով, և կ'ընէ յոյժ սրտաշարժ նկարագրութիւն անոնց թշուառ վիճակին: Կ'ընէ թէ կոնուս ամուսնութեան չար սովորութիւնը ընթացէ է իւր կենաց երջանկութիւնը. և կը յարէ. «Առանց ամենաբոլոր յանգանք որ ունենալու դատարարութեալ եւ առանձնութեան: Մէն մի բաղձանք որ կը յայտնեն բարձրանալ տղէս ըյորերէս վեր՝ կը նկատուի կասկածանօք և կ'արգելուի մեծաւ խտտութեամբ: Մեր օրէնսդրք արք ըլլալով, նկարած են զինքեանս սուրբ և ազնիւ, և ամբաստանած են զմեզ ամէն երեսակայելի մեղքը և անմաքութեամբ: Եթէ վստահելի է անոնց խօսքը մենք խուսք մը անմաքութիւններ ենք, յատկապէս անոնց ծառայելու համար ստեղծեալ. և նոքա աստուածատու իրաւամբ կրնան չարացիլ զմեզ ըստ կամ: Վարմունքն զոր ծառայք կը գտնեն ի ձեռն իւրեանց եւրոպացի աւարոց յոյժ լաւագոյն է քան զճակատագրի Հնդկի կանանցս: Մեր հետ կը վարուին յոռեգոյն քան ընդ անասունս: Կը նկատուին իւր խաղաղիկ: Անդղիցի մը կարող չէ ըմբռնել մտային և մարմնական ազատութեան կորուստը որոյ կ'ենթարկի Հնդկի աղջիկ մը այն վայրկեանէն յորում կը մանէ իւր ամուսնոյն տունը: Պարտի չնախկ և չխօսիլ ի ներկայութեան իւր կեանքը կամ սկեսրաւն կամ ընտանեաց երկցադոյն անդամաց ու է միոյն աւելեւ: Կարող կանուս ելնել և ուշ մտնել յանկողին և դորձել ծառայից հետո: Այսպէս նամակագիրը յառաջ կ'երթայ թուականութեանց երկայն շարք մը: Կ'ընէ թէ ուղղակի դիտուելի չունի Հնդկի այրի կնիք անհոնա-

պէս թշուառագոյն բախտին նկատմամբ, բայց գիտէ այնչափ որ կը սոսկայ այրի լինելէ: Մինչեւ անգամ իւր փոխախտութիւն իւր ներկայ ապերջանիկ վիճակին: Նամակագիրը կը վերջացնէ զօրաւոր բանիւք թախանձելով Հնդկի հասարակութեան առաջնորդներն: Նորա խօսքերը պարտին դրաւել բնիկ բարեկարգիչներու ունեց ուշադրութիւնը, որք այնչափ ժամանակ և դորձ ունեցութիւն կը վատնեն քաղաքական խնդրոց: Կ'ընէ. «Եթէ յաջողիք ներմուծել փրկաւտ բարեկուրդում մը Հնդկի կանանց դրից մէջ, յայնժամ դատարարակութեան ծառայումն, արուեստից և գիտութեանց զարգացումն, և արանց և կանանց քաջակամ և կորովամտ սերնդեան մը ծնունդն — իրապէս Հնդկաստանի մոտաւոր և նիւթական բարգաւաճումն» պիտի հետեւին իւր ընտանեաց արգասիք, և Հնդկաստան դարձեալ պիտի գտնուի իւր վաղեմի պանծալի դրից զոր ունէր ի մէջ ազգաց:»

ՍԵՐ

Ի՞նչ է, հարցի ցերեկոտմար, թաքուն պատճառ դիւթիլ գեղդը: Որ միշտ փայլիս այդպէս պայծառ Յարեւ, յաստեղս, ի լոյս լուսնի, Հանդոյն փայլիկի անմեղ կուսի:

Ի՞նչ է, ի՞նչ է այն: — «Մէքն է» ասաց լուիկ մի ձայն, «Մէքն է պատճառ, ո՛հ, սէ՛ր միայն:»

Ի՞նչ է, հարցի ցերեկոտ անմուռն, Շարժիլ պատճառն՝ յոր դու այսպէս ձախրես, չըջիս արեգին շուրջ, եւ ցալդ, ցերեկ, չորս եղանակը Ընդ քեզ պարեն միշտ բոլորակ:

Ի՞նչ է, ի՞նչ է այն: — «Մէքն է» ասաց լուիկ մի ձայն, «Մէքն է պատճառ, ո՛հ, սէ՛ր միայն:»

Ի՞նչ է, հարցի ցողջոյն բնութիւն, Պատճառն որով ձեռքդ անխոնջ Գեղս և բարիս տաս դու անհուն, — Ժպտի՛ մանկան, վառ խոնդ՝ կուսին, Ծիծաղ՝ վարդին, երգ՝ սոխակին,

Ի՞նչ է, ի՞նչ է այն: — «Մէքն է» ասաց լուիկ մի ձայն, «Մէքն է պատճառ, ո՛հ, սէ՛ր միայն:»

Ի՞նչ է, հարցի ցերեկոտ փառաց, Պատճառն որով ի՞նչ յաշխարհս, Ուր փուշ պտակ, գան, թուք և խաչ Ո՛հ, կրեցեր համբարտար, Ի դարման մեզ մարդկանս չուառ:

Ի՞նչ է, ի՞նչ է այն: — «Մէքն է» ասաց լուիկ մի ձայն, «Մէքն է պատճառ, ո՛հ, սէ՛ր միայն:»

Ի՞նչ է, հարցի ես իւրովի, Դարման՝ որով աղքատ իմ անբախտ Կարէ բուժել վէճս իւր սրտի: Արծաթ, ոսկի՞, գէ՛նք, զօրակա՞ն, Բա՛րձ, չո՛ւք կամ թա՞գ արքայական:

Ի՞նչ է, ի՞նչ է այն: — «Մէքն է» գոչեց իմ Սուրբ Մատեան. «Մէքն է, այո՛, ֆա՛յ Գա՛րն...»

Ռ. Խ. ԼԵՒՈՆԵԱՆ
Վան, հոկ. 5/15, 1885

ԿԵՏ ԶԿԱՆ ՈՐՍ՝ ԲԱՅԱԳՈՐՆ ՆՈՐՈՒԵ-ԿԻՈՑ ԾՈՎԵԶՐԵՆ

Կան Նորուեկիոյ ծովագրէն բացառոյն շատ որսորդութիւններ, բայց աւելի հետաքրքրականն է արջարեւ կէտ ձկան որսորդութիւնը: Այս որսորդութիւնը Նորուեկիոյ օրինօք թոյլ տուեալ է յունիսէ մինչեւ սեպտեմբեր միայն: Որոք կը կատարուի ծովագրաց շատ մօտ, և նաւակ մը երբեմն կը մնայ երկու կամ երեք ժամ միայն նաւահանգստէն դուրս: Գոր-

ծարանք Ֆոյն անուն անուանի որսորդին որ այս ձկնորսութեան թագաւորն է՝ են փոքր կղզւոյ մը վրայ վաթսոյ քաղաքին դիմացը: Այս մարդը որ դեռ կենդանի է՝ Նորուեկիոյ հարաւային մասին բնակչներէն է, արուեստիւ նաւաստի երկտասարդութեան ժամանակը: Իւր փութով և հանձարով կը գտնէ տէր միլիոններու: Մինչ սկսաւ կէտ ձկան որսորդութիւնը, սովորութիւն չէր բերել այս անասունները ցամաք և յօշել, այլ ձըկնորսք կը յօշելն բռնուած ձուկն հոն նաւին մէջ, և շատ բան կը կորուսէր որսէն, ձկան ոսկրոտին և ճարպը միայն էր առեւարոյ նիւթ: Ֆոյն եղաւ առաջին որ խորհեցաւ հաստատել տեղ կամ գործարան ցամաքին վրայ, և զրկել ի խնդիր այս ծովային ձկնորսներուն մանր մանր նաւակներ բերել զնոսա գործարանն, ուր բան մը չկորսուէր, քանզի յետ որոյ միջը և ճարպը կ'առնուէր իւրջայ համար, աւելորդները և ոսկրոտին կը գործածուէին իրեն աղբ երկիր պարագայութեան Ֆոյն է առաջին որ հնարեց նաւը նոր տեսակ մը կարծ կամ նիւթակ փոխանակ հոյն որ ձեռքը կը նետուէր տկար նաւակէ մը: Ֆոյնի նիւթակ որ չէ շատ աւելի երկայն քան երեք ոտք, կը նետուի փոքրիկ թնդանօթէ մը որ դուռած է ութսուն ոտք երկայն չափերէն մը գլուխը: Ծոգեհաւը կը վառեն տասը մարդիկ: Այս նաւը որ կ'արժէ քսանէ մինչեւ քսան և հինգ հազար թալէր՝ կ'երթայ ժամը 14 մղոն արագութեամբ: Թնդանօթն դուռած է առանցքի վրայ, և այնպէս շինուած է որ կըրնայ ուղղուել ամէն կողմ: Նիւթակ կը դուռի թնդանօթին մէջ, որ հրացանի պէս կը լցուի և կ'աղղղուի դէպ ի նպատակը: Նիւթակին ծայրը կայ սրածայր ուռմը մը որ կը պայթի երբ նիւթակը կը մտնէ ձկան մարմնոյն մէջ: Այս վայրէկան շառաւիղներ որ մինչեւ ցայն ժամ կրկնուած և կից էին նիւթակին՝ կը բացուին ընդոստ, ինչպէս շառաւիղը հովանոցի երբ կը բացուի հովանոցը, և նիւթակն արգելեալ կը մնայ ձկան մարմնոյն մէջ: Նիւթակին վարի ծայրին կապուած է երկայն պարան որոյ մնացեալ մասը գալարեալ կը կենայ նաւին խորը: Թնդանօթն վերակայուն, կամ, այսպէս ըսենք, թնդանօթաձիգը, որ պարտի լինել անվերջ և վարժ, միով ձեռամբ կ'ուղղէ թնդանօթը նպատակին, և միւս սովը կը քաշէ լարը, և այսպէս լեզուակը որուն կապուած է լարը, գալով կը զարնէ կայծքարին և խկոյն կը կատարուի դորձը, այն է կրակ առնուլ թնդանօթին և դուրս նետել ներսի սաւարկաները: Երբ դէպք որ կը կենայ նաւին կայմին վրայ՝ կը տեսնէ կէտ ձուկ մը որ սուգեցաւ, խկոյն կ'իմացունէ որում անկէ: Նաւը կը տարուի այնչափ մօտ տեղւոյն ուր կը կարծուի թէ սուգեալ ձուկը պիտի գայ դուրս ըստ սովորութեան առնուլ ձուկն, որ թնդանօթաձիգը կարող ըլլայ հասցունել կամ դիպեցունել նիւթակը ձկան մարմնոյն: Թէ ձուկը սուգուի տեղէն ո՛րչափ հեռու սովոր է ելլել դուրս, դիտեալ զայս գործ է վարժութեան: Ընդհանրապէս նաւը կ'երթայ կենալ իւր 80 ոտք հեռու այն կարծուած տեղէն: Բայց, ինչպէս կ'երեւի, մեծաքանակ գտնութիւնն յայնմ է որ նիւթակը զարնէ ձկան մարմնոյն պահանջուած ուժգնութեամբ, այնպէս որ չանցնի թափ մարմնէն, այլ միւսով մնայ մարմնոյն մէջ, որպէս զի ուռմը պայթի հոն: Այս նպատակաւ թնդանօթը լցուած ըլլալու է վառքով ոչ շատ աւելի: Երբ անասունը կը զգայ թէ զարնուեցաւ, խկոյն կը սուգի, ահաբեկ արագութե-

թեամբ իւր ետեւէն ձգելով նիւթակին ծայրը կապուած պարանը, որ գալարեալ կը կենար նաւին խորը: Այս ուժգնութեան սատկութիւնը մեղմուել համար պարտ է յետոյ յետոյ դարձուել նաւին անկները, և առ այս վախճան թեւեր տարածուած են երկուստեք՝ նաւին կողմէն ուղղահայեաց: Չուկը կ'երթայ երբեմն մինչեւ յատակը, և անտեսն գտնուին է վեր առնուլ զնա, երբ ծովն է պեկոծ: Բայց ընդհանրապէս գաղանք քիչ ետքը կը դառնայ ընդուն երեսն առնուլ շունչ: Երբ կը մեռնի ձուկը, երկու մարդ նաւակով կ'երթան ձուկը անոր ստորին կզակը և տոտնը (պոչը) և անցունել երկաթի շղթայ: Յետոյ ձուկը կը տարուի սպառաժի վրայ փորուած ծուռ տափարակի մը քով: Երբ մալընթացութեամբ ծովը կը բարձրանայ, կը վերցունէ ձուկը տափարակին վրայ: Յայնժամ մարդիկ սակիօք կամ երկայն դանակներով կը սկսին ձեղձել վերուստ ի վայր ձկան երկու կողերուն ճարպը չերտածուել, և չերտերուն վերի ծայրերն անցունելով աւելցնելու (շէնկել) որոց կցուած է շղթայ մը՝ կը փաթաթեն շղթան ճախարակի մը, զոր կը դարձունեն բոլոր գործութեամբ, և այնպէս չերտերը կը դառնան մարմնէն: Ուրիշ մը կ'օգնէ՝ անոնց՝ երկայն դանակով մը կտրելով բոլոր հիւստածները կամ մկանները որ արդեւ են այն բաժանման: Երտան այսպէս դառնէն ետքը կը դնեն հակեալ տափարակին վրայ, մինչեւ կ'առնուեն կը դնեն կաթսայի մը մէջ փոխելու համար յիւզ: Ծարպը ժողովէն ետքը՝ կը նետեն մնացեալ դիրտը: Ետոյ անտնոյն թոքերը և աղիքը կը հանեն և կը նետեն: Կէտ ձուկ մը այսպէս մաս մաս յօշուել համար ութ օր հարկաւոր է: Ուրիշ տեղ մը կան մանրիշ կամ յօշուել մեքենաներ և սանդեր որ հակեալ խաղաղութեան կ'առնուին: Նին հաղորդութիւն ծովին հետ: Հոն այս ծովային գաղանքն բոլոր մնացորդները կը փոխուին ի խիւս և կը ծառայեն իրեն աղբ երկիրը պարագայութեան:

ԳԱՂԽԱ ԵՒ ՄԱՏԱԿԱՍԳԱՐ

Քիչ բան կը լսենք Գաղիոյ կարեւոր յարձակման վրայ ի Մատակասգար: Բայց այս յարձակումն արժանի է արդարեւ ուշադրութեան: Գաղիական նաւատորմով մը պաշարած է կղզւոյն երկ և մուտը, կամ, ըստ բանին Գաղիացի ծովապետի մը, «Կը ջանայ ընել երկիրը սովալուել»: Նիւ Եորքի «Սըն» անուն լրագրին մէջ յօդուած մը կ'առնու ի քնն ուշադրութեան արժանի բաներ որ կը ցուցնեն 1,500,000 Հոլանդերու (ընիկ ցեղի մը) յատկութիւնը, որոց անխափութիւնը Գաղիացիք կը յուսան վերջապէս ճախարակել: Գաղիոյ սուգային ժողովոյ անդամներէն Տը Մահի գոչեց քանի մը շարաթ առաջ. «Կրնանք Մատակասգարի տալ խաղաղ Ասիական արեւելեան տարանց համար Հոնի Գոնիկի դերը»: Մեր ընթերցողը. գիտեն թէ Հոնի Գոնիկ է Չինու ծովեցրէն բացագոյն կղզի մը ընդ իշխանութեամբ Անդղիոյ: Բայց Գաղիացիք պիտի տեսնեն թէ դժուարին է նուաճել յատու ցեղ մը որպիսի են Հոլանդ: Ասոնց մէջ ամէն ատոմանի մարդիկ են կիրթ և պատերազմատէր: Բանաւալոնս Բ. Թագուհւոյն հերոսն թագադրութեան տեղեկութեան մէջ զոր տունն միախառնը, կայ մեծ նմանութիւն այն պատմական տեսարանին, երբ Հոնիկարացի աշխուհաւորը աղաղակեցին: «Պատրաստ ենք մեռնել մեր թագուհւոյն Մարիտ Թեոթայի համար:» Բանաւալոնս ամբարձ իւր սոկեղէն գաւազանը և ըսաւ,

«Կը յանդգնեի՞ որ կորցնէի մտքի չափ տեղ իմ երկրէս, կը ցուցնեմ այնպիսի մէկ թէ եմ այր, և կ'երթամ ձեզ հետ պաշտպանել մեր հայրենիքը:» «Տեսած չէի երբէք այսպիսի խռով տեսարան,» կը գրէ Պատ. Ճ. Րիչարտսըն: «Թնդանօթք, սուսերք, նիզակք, սապարք, հրացանք, և հարկաւոր հազարաւոր կոկորդօ տըռուին իրենց խրոխտ հաւանութիւնը: Ոչ միայն պերճութիւն, այլեւ պատերազմական բոց կար թագուհւոյն ճառին մէջ, երբ դնելով ձեռքն Աստուածաշնչին վրայ (քանզի Գրիգորիոսն է թագուհին), ըստ. «Կը խնդրեմ ձեռնէ, ով ժողովուրդ, պաշտպանել մեր արդար դատը, քանզի Աստուած տուաւ Մատակասագարի կղզին իմ և ձեր նախնեաց: Մնաց նա մեզ, Մատակասագարացոյս իրեւ ժառանգութիւն, բայց կ'ըսուի թէ Գաղիա կ'ուզէ հանել զայն մենէ բռնի, ուստի կ'ըսեմ ձեզ, ժողովուրդ իմ, ես պիտի կատարեմ իմ մասն ի պաշտպանութեան երկրիս որ կը պատկանի ինձ իբրեւ թագուհւոյ: Կին մարդ եմ, բայց եմ այրասիրտ, և կը կենամ ահաւաստի առաջնորդել ձեզ արգելու և զգէմ ունել նոցա որ ի խնդիր են յափշտակել մեր երկիրը: Քա՛ւ լիցի որ լինինք ծառայ օտարաց:»

Յայտնի է թէ ունենալով այսպիսի իշխան որ կեցած է զուլս քաղ և աներկիւզ բանակի մը, ունենալով նաեւ իրեն դաշնակց ծովեզերեայ տեղերը, Մատակասագար չկոչար զիրաւ որս Գաղիական ժողովութեան: Կը յուսացուի թէ քաղաքական փոփոխութիւնք որ եղան ի Գաղիա՝ պիտի տան ետ կենալ այս անիրաւ միջամտութենէ ժողովուրդի մը գործերուն մէջ որ այնչափ իրաւունք ունի ազատ մնալու ի Մատակասագար, որչափ ունին Գաղիացիք ազատ մնալու ի Գաղիա:

ՇՐՋՈՂ ՓԵՐԵՋԱԿԻ

«Մօտերս հիւանդութեան մը սոթիւ ունեցայ զգալի փորձառութիւններ քաղաքաց ձայներուն նկատմամբ: Ոմանք նախանձաւորք բարեկարգութեան որ մօտերս պատերազմ կը հրատարակէին ընդդէմ եկեղեցեաց զանգակներու հնչման, վրիպեցուցած են իւրեանց ուշադրութեան կարգ մը անմիջական և գրեթէ յաւերժական փողոցի ձայներ, որոց հետ բաղդաւամբ՝ եկեղեցեաց զանգակներ են միմիկարանք և հրճուանք, — և ձայներ որք բոլորովին անպէտ են, և ո՛րեւիցէ պարագայից ներքեւ տարապայման բռնաբարութիւնն այլոց իրաւունք. ըսել կ'ուզեմ փողոցի մէջ չըլի վաճառողներու ձայնը: Փողոցները գոչել յոյժ հնաւանդ սովորութիւն է, և անտարակոյս զայն ի կիր արկանողը կը նկատեն զայն իբր անեղծելի արտօնութիւն մը, բայց անկարելի է հասկնալ այս սովորութեան տրամաբանական ստուգաբան. վասնզի յայտնի է որ եթէ մէկ վաճառող մը կրնայ հրատարակել իւր տարանքը պողոտային վրայ լեզուով և ի ձայն փողոց, ուրիշ ամէն վաճառող եւս կրնայ նոյնն ընել. և զիւրին է երեւակայել թէ ինչ բարեկրթական ժողով կ'ըլլայ արգելանք: Ուստի որչափ և հնաւանդ ըլլայ սովորութիւնը, ժամ է քննել թէ ինչ հիման վրայ կը կենայ: Գիտութեամբ խօսելով կրնամ ըսել թէ հիւանդաց բոլորովին անհանդուրժելի են այս ձայներ, և պարտին անյապաղ դատարարութիւն գաղափար: Բացարձակապէս անպէտ են. իրապէս, քաղաքաց մէջ չըլի փերեզակութեան ժամանակն անցած է: Ինչո՞ւ ապրանք պտըտցուն դռնէ դուռ երբ կրնան քիչ մը հեռուն կանոնաւոր խանութներէ գնուիլ: Եթէ կայ ընկե-

րութիւն մը անպիտան ձայները լռեցընելու նպատակաւ կազմուած, թող ձեռնարկէ գործի սկսելով մեր քաղաքակրթութեան այս տգեղ արդիւնքէն — յայնաւոր վաճառողն:»

Վերոյգրեւ հաստատածը գրուած է ուրիշ քաղաքի և ուրիշ երկրի մէջ, բայց այնչափ ճշգրիտ կը բացատրէ մեր զգացումը որ չէինք կարող զխմբել զայն տուաւ դնելու փորձութեան, ինչո՞ւ իրաւունք ունենայ մարդ մը վրդովել մեր սուսուտեան քունը մեծաձայն ճշգրիտ «Ես-մե-բի», «Գա-...-մա-...» «Աւա-...-բա-...» մեր ննջարանի պատուհանին տակ: Ինչո՞ւ անկարող ըլլանք խօսակցիլ կամ երգել առանց մեր խօսքերը կամ երգերը խանգարուելու «Բա-բա-...» և «Տա-...» ձիւերով: Նաեւ կան ուրիշ խանգարումներ, այնպէս որ գաղտնիք է թէ ինչպէս ո՛ր եւ է ծանր հիւանդ եղող մը կըրնայ երբեք աղէկնալ: Այս յաւերժումը կը բերեն շուներն որք «աճաւոր կ'ընեն զգիւղեր»: Ասոնք կը վերաբերին ոչ ոքի, և պէտք է զրկուին Ոչ — ոքի երկիրը: Բայց շուներէն յուրեքն խանգարում կը յարուցանեն քաղաքին բազում թաղերուն մէջ Պէճնիւնը, որք կը թուին թէ բնաւ մարդու լսողութեան հետ չեն երթար: Ո՛րչափ բնական է որ մինչ նուազեալ հիւանդը ի զուր կ'աշխատի միայն մը առնուլ երբ անոնք սակաւ ինչ կը հեռանան, միմիկարու խորհելով թէ երկնային քաղքին մէջ չկայ գիւղեր, և թէ եթէ ըլլար պիտի չըլլային գիւղերապահներ որ բազմաթիւն ոսկի փողոցը իւրեանց հանգստաւեր ըլրերով:

ՓՇՐԱՆԲ

Տանխմբագայն Արեւելեան Կրիւնտոս գացող խուզարկու խուճիւր, քսանեւինն ամիս բացակայ մնալէ ետեւ դարձած է ի Բորէնհայկը: Շինած է աշխարհացոյց ցարդ անձանթ մնացած մի ծովեզեր որ կ'ըլլէ մինչեւ լայնութեան 68° 8' ի հիւսիս, և կ'ուզած է զայն Բորէնհայկը: Լաւ:

— Կեդրոնական Ալբրիկէի վայրենիք յոյժ սուր տեսութիւն ունին, բայց զարմանալի իրողութիւն է որ եթէ պատկերազարդ լրագրոյ մի պատկերն ցուցուի անոնց, ի սկզբան ոչինչ կը նշմարեն բայց միայն ձերմակ և սեւ, թէպէտ տակաւ կը սկսին ըմբռնել պատկերին շրջագիծն: — Կ'ըսուի թէ Ամերիկայի գիւղերէն միոյն մէջ 200 ոսկւոյ արծողութեամբ զմուլսա մը ելած է հաւու մը քարծիկէն, մի քանի շաբաթ առաջ:

— Անգղիական 88 կենցաղ Ապոսոփուութեան ընկերութիւնը գիտողութեամբ ստուգած ըլլալով թէ ոգելից ըմպելիներէ բացարձակ հրաժարում յայտնապէս կ'երկարէ կեանքը, ծանուցած են թէ յատուկ նպաստաւոր պայմաններով պիտի ապահովին ոգելից ըմպելիներէ բոլորովին հրաժարողներու կեանքը:

— Ամերիկայի Արեւմտեան գիւղերէն միոյն մէջ փորձ մը եղաւ արդի մեքենաներով արագ գործ կատարելու մասին, և արդիւնքը այս եղաւ որ կերան պարսիկաթ որոյ ալիւրին ցորենը 90 վայրկեան առաջ գալը ցորենին վրայ կը կենար:

— Բժիշկը կը հաստատեն թէ յոյժ վնասակար են առողջութեան Գաղիական կօշիկներու բարձր կրունկները, զոր նորաձեւութեան յարող տիկնայք այնչափ կը գործածեն: Երբեմն կ'ըսուի թէ «Լաւագոյն է ելլել աշխարհէ քան ետ մնալ նորաձեւութենէ:» Բայց այս այնպիսի պարագայ է յորում մոտացի տիկնայք պարտին մերժել հետեւել նորաձեւութեան:

— Ճ. Լոնկուէլ անուն անձ մը, Միացեալ Նահանգաց Բէնիկլիմանիոյ մէջ, երկու տարիէ ի վեր մերթ ընդ մերթ յանկարծ տկարանալով ժամերով անզգայ կը պառկէր: Անցեալ մի քանի ամիսոց մէջ երբեմն պաղուցեան զգացում մը կ'ունենար կոկորդին մէջ, իբր թէ բան մը կուգար վեր բերանը: Այս՝ հանդերձ տարօրինակ զգացմամբ իւր ստամոքսին մէջ՝ տուաւ նմա խորհիլ թէ կենդանի բան մը կար իւր ներսը: Նորա բժիշկը գաղափար յայտնեց թէ վնաս մը չէր ըներ տալ նմա միակեցուցիչ դեղ մը, և հետեւապէս տուաւ մեծ քանակութեամբ: Արդիւնքը այս եղաւ որ Մր. Լոնկուէլի ստամոքսն ետ եկաւ երկու ողջ թիւադոյն ո՞ճ, մին 14 միւսն 12 մասնաչափ երկայն, որ այս պատմութիւնը Ամերիկեան թերթերու մէջ գրուած տեսն դեռ ողջ էին:

— Ամերիկայի զինուորական նաւարանին քննիչ Բժիշկը ի Ուոլինկթըն կ'ըսեն թէ, զինուոր գրուելու համար եկող աղոց քաջ կէսն կը մերժուին վասն սրտի տկարութեան, որ մեծաւ մասամբ արդիւնք է ծխախոտի գործածութեան:

— Գոլոնեի Մայր Եկեղեցին 75 տարի անխնամ մնացած ըլլալով վնասուած էր: Զայն նորոգելու և լրացնելու համար ծախք եղաւ 1,200,000 ոսկի: Այս գումարը ծախսուեցաւ 1825 թ. ի վեր, և զայն հայթայթեց Բրուսելոյ Բողոքական կառավարութիւնը, թէպէտ եկեղեցին կաթոլիկ է:

— Մ. տը Գանտուէ անուն ձենեկագի գիտուն մը կը ցուցնէ թէ 1870 ին մարդկային սեւին 77 միլիոնը կը խօսէին Անգլիերէն, 62 միլիոնը՝ Գերմաներէն, և 40՝ միլիոնը՝ Գաղիերէն: Բայց նկատելով սոյն աղբաց համեմատական աճումն մեծաւոր անցելոյն մէջ, նա կը ցուցնէ որ եթէ նոյն համեմատութիւնը շարունակէ, 1970 ին 860 միլիոն անձինք պիտի խօսին Անգլիերէն, 124 միլիոն՝ Գերմաներէն, և 69՝ միլիոն՝ Գաղիերէն:

— Աստեղագաւից ուշադրութիւնը գրաւած է նոր աստղ մը որ մօտերս երեւցաւ Անտրոմետա համաստեղութեան Նեպիւլային մէջ: Կը կարծուի թէ այս աստղը Նեպիւլային անօր նիւթէն կազմուելու վրայ է, որ եթէ ստող է կը հաստատէ «Նեպիւլայական տեսութիւնը» որ կ'ենթադրէ թէ երկիրս և բոլոր երկնային մարմինք նոյն կերպով կազմուած են:

— Եղուարդ Աթքինսըն՝ նշանաւոր վիճակագիրը կը ցուցնէ թէ 1,400,000,000 անձինք, որ կը կարծուի թէ կան աշխարհիս վրայ, կրնային ամէնը մէկտեղ կանգնիլ 10 ք. մղոն տարածութեամբ դաշտի վրայ, և հեռաձայնի (թելեֆոն) միջոցաւ կրնային ունկնդրել միեւնոյն տեսնալոսին. իսկ 20 ք. մղոն տարածութեամբ մի դաշտի վրայ ամէնքը կրնային հանգիստ նստիլ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԵՐԵՍՓՈՒՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆԸ
Հայ Աւետ. Ժողովուրդեան կեդրոնական Երեսփոխանական Ժողովոյ կողմանէ խրկուած Շրջաբերականն որով Ազգապետարանի ծախուց համար ԴԲԱՄ կը պահանջուի, հասաւ Ռոտտոլոյի Ժողովուրդեան եւս:

Սոյն Շրջաբերական մեզ եկաւ այնպիսի ատեն մը, յորում դրամական յոյժ աննպաստ ամենաանձուկ և կարի անքաջալեր վիճակի մէջ կը գտնուէր ողջոյն Ռոտտոլոյ, ընդ որս և ի մասնաւորի Աւետ. Ժողովուրդը: Եւ ինչո՞ւ. — վասն զի մի կողմանէ առեւտրական դործողութեանց ընդհանուր դադարում, անգոր-

ծութիւն տիրած ատեն, միւս կողմանէ մեր մեծագոր Օսմանեան Պետութեան և վեհափառ կայսեր իբրեւ հաւատարիմ հպատակ, պատերազմական պատրաստութեան համար, պէտք եղած կառի, եւ, յիշու և ինչպէս... ծախուց ըստ կարի մասնակցիլ արտօնութիւն և պարտաւորութիւն զգալով, մեր աղքատիկ և քիչուոյ ժողովուրդը, 22½ ոսկւոյ գումար մը հանգանակելու և Դրան վճարելու վրայ կը գտնուէր:

Եւ սակայն տեղոյս Աւետ. Ժողովուրդը, իւր ամէն ուրիշ պարտաւորութեանց կատարման ատեն, անձնուէր զոհողութեանց իբրեւ կենդանի տիպար, և առ Ազգապետարանն տածած անկեղծ համակրութեան իբրեւ գործնական ապացոյց և կեդրոնական Վարչութեան Մեծ. Պաշտօնէից և Երեսփոխան Տեսրց իբրեւ գործնական քաջալեր և խրախոյս, չը մոռցաւ երբեք Ազգապետարանի Շրջաբերականին, և նկատելով որ թաղ. Ժողովոյ յոյժ զբաղեալ էր տիւ և գիւղեր օրուան անմիջական և ստիպողական խնդիրներով, ժողովուրդը ինքնին յառաջ գալով մասնաւոր և կամաւոր հանգանակութեամբ մը, պատրաստեց պահանջեալ տուրքը որ այսօր խրկուեցաւ Կ. Պոլիս, Երեսփոխանական Ժողովոյ Վսեմ. Ատենապետ Էֆէնտիի:

Մեր այս յօդուածն տալով Աւետ. Ժողովի հրատարակութիւն, կ'ուզենք յորդորել ամէն տեղի մեր եղբայրութիւնին որ բարեհաճին արեւմտեալ եւ գործնականապէս պատասխանել երեսփ. Ժողովոյ Շրջաբերականին բնաւ թերանալու պատճառ չը համարելով ժամանակին տագնապն ու նեղութիւնն, զի բան մը չահելու համար՝ բան մը զոհելու է: Եթէ ժողովուրդը եւն Նախախնար եւ կ'ուզենք օրինաւոր եւ բարեկարգեալ կազմակերպութիւն մը, վայելուչ աղքատեւորան մը, պէտք է զոհողութիւններ ընել, ժամանակ եւ աշխատութիւն զոհել, դրամ վճարել, եւ ուր կ'ուզէ կայ, անդ կայ եւ պիտի լինի նաև միջոց:

ՄԻՀՐԱՆ

Ռոտտոլոյ, նոյ. 7, 1885

ԵՐԿՈՒ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆԵՐ

Քաղաքիս արեւելեան կողմը, քանի մը ժամ միայն հեռու երկու տարեք հայաբնակ գիւղերու մէջ, Ոսկերակ և Տարման անուամբ, մօտերս ի դործ դրուեցան յաջորդաբար երկու աւազակութիւններ, Ոսկերակէն 66 արջաւ և Տարմանէն 800 ոչխար տարուելով: Սոյն վերջնոյն բնակիչները օրուան աշխատութեան զադարած ըստ թրքաց ժամ 11 ին, մինչ հանգիստ կը վայելէին, յանկարծ ութ փերտերէ բաղկացեալ աւազակախումբ մը գիւղացւոց վրայ յարձակելով, կը յաջողին բազմոց նիւթական կեանքն եղող ոչխարներն յափշտակել տանիլ, հակառակ անոնց տեսրց ջանից և ընդդիմութեան: Դիւղացիք զիմեցին իսկ և իսկ տեղոյս կառավարութեան, որ մի գընդապետ մի քանի ոստիկաններով յղեց աւազակները ձերբակալելու, բայց ի զուր: Կատկածելոց ամենց տուած հարցաքննութեան գրեթէ հաստատուած է որ աւազակութեան հեղինակներն Միւրանցի Ահմէտ աղայի արքանականներ են: Կը յուսանք թէ կառավարութիւնը պահելով իւր կոչման հատկութիւնը պահելով ընթացք մը պիտի բռնէ և շուտով դուրս ելած ոչխարներ իւրեանց տեսրց վերադարձնել տալով հանդերձ, յօրինակ այլ փերտ գողերու, աւազակաց արածանի պատիժ մը պիտի տնօրինէ:

Տ. ՂԱՐԱՍԷՖԻԵԱՆ

Վան, Հոկ. 16, 1885

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Նոյեմ. 12 ըստ Յուլ. եւ Նոյեմ. 24 ըստ Լուս., 1885

ՊԱՏԵՐԱՅԻՆ Ի ՄԷՋ ՍԵՐԱԲԻՈՅ ԵՒ ՊՈՒԼՆԱՐԻՈՅ

Որպէս ծանուցինք անցեալ շաբթու, Սերպիա պատերազմ հրատարակեց Նոյ. 14ին եւ խնդրեց Սերպիական զօրքն անցան Պուլնարիոյ սահմանագլուխը, եւ ուղղեցին իւրեանց ընթացքը դէպ ի վիտին եւ Սոֆիա: Սոֆիայի վրայ դաւադրեց զօրքը երկու կարգով կը յառաջանային: Պերկրատէն եկող երկաթուղին յերկուս կը բաժնուի ի Նիշ. ճիւղ մը դէպ ի թեւստոյնիկէ՝ կըլլէ վեր Մորավա գետին ճամբով սակաւ ինչ դէպ ի հարաւային տրեւեր, եւ կու գայ Լեւոքովաց, ուստի պիտի շարունակուի մինչեւ Իւսթրապ: Սերպիոյ բանակին մէկ թեւը դաւադրեց Լեւոքովացի ճամբով անցաւ սահմանագլուխը ճիւղ յարեալուստ Սոֆիայի: Սորա Պուլնարացի հանդիպեցան նախ ի թրքն ուր կուսեցան եւ յաղթեցին զՊուլնարաց, եւ առին բազում զերիներ, երկու գունդ տարող անձնատուր ըլլալով: Նոյ. 18ին Սերպիացիք յառաջացան դէպ ի Պրեսնիք յարեւել թրքն ուր գտան 8 թնդանոթ զորս Պուլնարք լքած էին: Պրեսնիք միայն 25 մղոն հեռու է Սոֆիայէ: Մորավայի մէկ ճիւղին ճամբով, որ կը կոչուի Նիշամա գետ, վիճենայէ Կ. Պոլս գալու երկաթուղին շինուելու վրայ է, Բերթէ, Զարիպուտէ, Սիւմիճամայէ եւ Սոֆիայէ անցնելով: Սերպիական բանակին միւս թեւը յառաջ քալեց այս ճամբով դէպ ի հարաւային արեւելք: Հանդիպեցաւ Պուլնարաց Նոյ. 13ին Տրակիանի կոճին մէջ եւ սկսաւ թնդանոթի կռիւ մը որ տեւեց ամբողջ օրը: Հետեւեալ օրը Սերպիացիք յաղթեցան յարեւել Պուլնարաց բանակին կողմէն, եւ ստիպեցին զանոնք նահանջելով ապաստանիլ ի Սիւմիճամայ:

Սերպիական ուրիշ զօրաբաժին մը քալեց վիտին վրայ, ընդ հրամանատարութեամբ Զօր. Լէյանին, եւ ամսոյս 16ին հանդիպեցաւ Պուլնար զօրաբանակի մը որ յաղթուելով խոյս տուաւ թաղով 1,000 զերի ի ձեռս Սերպիացեաց: Ցայս վայր կուսոց ելքը բարորակն նպատակաւ էր Սերպիացեաց, վասն զի Պուլնարք անկարողութեամբ էին կուսելու, իւրեանց զօրաց մեծ մասն գտնուելով յԱրեւ. Բուսնի: Նոյեմ. 16ին Ա. Պուլնարի իշխան անցաւ Սոֆիայէ, Սիւմիճամա երթալով դուրս կանգնելու իւր զօրաց, եւ օժանդակ զօրք անդդաւ հատ յառաջ կը քալէին փութով դէպ ի Նոյն կէտ: Նոյ 17ին Սերպիացիք յարեւելեաց Պուլնարաց վրայ եւ յետո մղուեցան, կորուսանելով ըստ Պուլնարական լրոյց՝ 3,000 զօրք մեռեալ եւ վիրաւոր: Սերպիացիք կը ժխտեն պարտութեան լուրը, բայց կը խոստովանին թէ ունեցած են 400 մեռեալ եւ վիրաւոր: Կերեւի թէ այն աւեր կուսոյն արգելեքը նպատակաւ էր Պուլնարաց: Այն օրը յետ միջուկուր Ալեքսանդր իշխան հասաւ կուսոյն տեղը: Յաջորդ երկու օրերն ճակատամարտը վերադարձ, եւ Սերպիացիք յարեւելեաց, բայց՝ ըստ հեռագրոյ որ հասած է Սոֆիայէն՝ յետո մղուեցան: Գիշերը վրայ հասնելով հինգշաբթի ուսուր (Նոյ. 19) կուրը վերջացաւ, եւ կանկալուէր թէ վճռական ճակատամարտ մը պիտի ըլլար հետեւեալ օրը: Սակայն Սերպիացիք կը հեռագրեն թէ զարեւած են Սիւմիճամ, զերի տանելով 2,000 Պուլնար եւ 15 թնդանոթ: Վիճենայէն Նոյ. 19 թուականաւ ուղղուած հեռագիր մը կըսէ թէ Բեթէ լրագիրը կը ծանուցանէ թէ վիտին յանձնուած է Սերպիոյ եւ բերդապահ զօրքն անձնատուր եղած են: Այս մասին տարակոյս կը զգանք, զի վիտին ունէր զօրաւոր ամբողջութիւններ, եւ Պուլնարաց թնդանոթի նաւերն կրնային օգնել քաղաքին պաշտպանութեան:

Ի պատասխանի իշխանին խնդրանաց զորս ծանուցինք նախորդ թուոյն վերջին լրոյց մէջ, վեհ. Սուլթանը պատասխանեց թէ, ըստ որում զօժանդակութիւնը ծագած էր Պուլնարական յեղափոխութենէն, որոյ գլուխ կանգնած է իշխանը, Օսմ. կառավարութիւնը կարող չէ օգնել իշխանին, այլ կը թողու զնա իւր բախտին: Իսկ եթէ իշխանը եւ քաջ իւր զօրքը եւ հաստատէ իրայ նախկին

վիճակը, յայնժամ Բ. Պուլնար ի նկատի կ'առնու գործածելի միջոցներն: Ի պատասխանի այս իշխանը հեռագրած է թէ բոլորովին կը հպտակի վեհ. Սուլթանին, եւ հրաման ըրած է ըստ Պուլնար զօրաց մեկնիլ Արեւ. Բուսնիէ, եւ դարձեալ կը խնդրէ վեհ. Սուլթանին օգնութիւնն ընդդէմ Սերպիացեաց: Իշխանէն ուղղուած վերջնագոյն հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ յաղթած է զՍերպիացիս եւ ետ կ'առնու իւր խնդիրքը վասն օգնութեան, թէպէտ այս մասին այլ եւ այլ թերթեր տարբեր կը գրեն:

Վեհ. Սուլթանը կը խորհի ստիպանաց խումբ մը զրկել յԱրեւ. Բուսնի, հանդերձ անձնական կեցողի մի կառավարչով, եւ այս խորհուրդը հետեւութիւն գտած է Աւազափողովոյ մէջ: Կը յուսացուի թէ Բուսնիական տաքնապը կը մօտենայ իւր վախճանին:

ՆԵՐՈՒՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մ. Զիլիմալ, Գիտի հարստագոյն վաճառականներէն եւ նաւատէրներէն մին սպաննուեցաւ: Իւր 60 նաւերէն միայն նաւապետը գրաւական արհանձնի մը համար անոր հետ վեճ ունենալով պարճանակով զարկաւ զնա: Կ'ըսուի թէ 15,000 անձինք ներկայ էին յուղարկաւորութեան:

Սիւմիճամ կը գրէ թէ ստառիկ երկրաշարժ մը եղած է Պուլնարի Գարաշիսար գաւառին գիւղերէն միայն մէջ ուրով 8 տուն քանդուած եւ տղիկ մը ըսպաննուած է:

Կ'ըսուի թէ պատերազմական նախարարը սլաւոնագիր մը կընելու վրայ է Նիւ Եորքի ընկերութեան մը հետ 20,000 տակաւադար հանքածխոց համար, վասն զորածնութեան Օսմանեան նաւատորմին: Ամերիկեան տակաւադար իւր 700 քաշ է: Կառավարութիւնը նաեւ գնած է Անգլիական շաքենաւ մը վասն փոխադրութեան զօրաց եւ ռազմամթերքի: Յուսանակ թերթեր կը ծանուցանեն թէ իւրեանց կառավարութիւնը ապստարած է 4 զրահաւոր նաւ Ամերիկայէ:

Աւազափողական Ժողովը քառանթիւն ժամանակը նուազեցնուած է: Գալիայէ եւ Իտալիայէ եկող նաւեր կը սպասեն 48 ժամ, եւ Սպանիայէ եւ Սիւիլիայէ եկողներ՝ 5 օր:

Յունական Աթէնքէ թերթին Կ. Պոլսոյ թղթակիցը կը գրէ թէ, Կայս. պալատին բարձր պաշտօնակալ մը Յունաց Պատրիարքին ղեկավար զօգնութիւն յայտնած է, վասն զի հանգանակութիւններ եղած են հաւանութեամբ Պատրիարքին եւ գաւառական Եպիսկոպոսաց ի նպաստ Յունաստանի պատերազմական պատրաստութեանց: Պաշտօնակալ լիջած է մանաւանդ Կեսարիոյ Եպիսկոպոսը որ այսպիսի մի հանգանակութեամբ քաջած էր յԱթէնք: Պատրիարքը մեծ զարմանք յայտնած է պաշտօնակալին տեղեկութեանց վրայ, եւ ժխտած է ունէ կղերականի զինուորական նպատակաց համար հանգանակութիւնն ըրած ըլլալն, յարելով թէ Կեսարիոյ Եպիսկոպոսը, գաջած էր յԱթէնք զպարտի մը շինութեան համար դրամ հաւաքելու, ըստ որում բազում Կեսարացիք կան հոն:

Վեհ. Սուլթանը հեռագիր մը ուղղեց Մոնթենեկրոյի իշխանին ի շնորհաւորութիւն նորա «արձաթի» հարսանեաց, — այսինքն նորա ամուսնութեան 23եարդ տարեդարձին: Իշխանը պատասխանեց շնորհագրին շնորհակալութիւն յայտնելով Նորին Վեհապառութեան բաւական յովութեանց համար:

Կայսերական կառավարութիւնը տրգերած է արմոթը դուրս հանել Եւրոպական Թուրքիոյ գաւառաց մեծ մասէն:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սուլթանէ կարեւոր տեղեկութիւններ կը բերէ Նոյ. 2 թուականաւ Ասուանէ զրկուած նամակ մը որ հրատարակուած է Լեւոքով Թաշիկ մէջ: Կ'ըսէ թէ Մէհմեդ հարաւոր տեղեցած է մեռնելէն ի վեր, եւ հաղորդուր ուխտաւորը կ'այցեկէն նորա գերեզմանը: Նորա վերաբրկուն ինկած է իլալիֆա Ապտուլլահ Թաազիի վրայ, որ ամենէն կը ծանցուր իւր օրինաւոր յաջորդ Մեհմեդին: Ահաբին քանակութեամբ ռազմավարներ եւ ճարտար արեւմտաւորներ ինկած են ապստամբաց ձեռքը, եւ

ունին այժմ շոգենաւներ գետին վրայ որպէս նաեւ անթիւ ուղերոր, Հինոց Ժողովման ժամանակ է, եւ ապստամբք զրաւած ըլլալով Սէնարի բարեբեր գաւառը, պաշարի կարօտութիւն չպիտի քաշեն: Ապտուլնը մինչ կը յառաջանան դէպ հիւսիս, կը կարգեն կանոնաւոր կառավարչներ եւ հաշտարար աշխարհավարութեան կը հետեւին որպէս զի ցեղերը իրենց կողմն չահին: Տէշէ Նէալ կը հրատարակէ հեռագիր մը Սուլթանէ որ կը հաստատէ թէ 50,000 Սուլթանցիք համախմբուած են յԱսու. Համաւ, եւ Թաշիկ խմբած է զրոյց մը թէ ճակատամարտ մը տեղի ունեցած է ընդ մէջ Սուլթանցեաց եւ Անգլիացեաց: Այս վերջնոց օժանդակ զօրք կը զրկուի փութով. արձակուրդով բացակայ պաշտօնակալը ետ կը կոչուին, եւ խնդրուած է որ վեց նոր գունդեր զրկուին Անգլիայէ: Սուլթանի նոր արշաւանք մը հաւանական կը նկատուի, եւ Անգլիա պիտի պարտաւորի թափել իւր ճիգը ոչ միայն Իրիկելու իւր պատուը այլ եւ պաշտպանելու զԳրիպոսոս:

Գաղիոյ նոր Օրէնդիր մարմնոյն ի ժողով գումարելէն առաջ, Նոյեմ. 10 ին, Նախագահ Կրէվի տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մ. Գլէմանտի հետ, որ Արմատականաց ամենէն ազդեցիկ աւաջնորդն է, եւ հանդիպեց զնա հրաժարիլ նախարարութեան վրայ որ եւ ինչ յարձակում ընելէ զէ՛ք մինչեւ ցընարութիւն նոր նախագահին: Մ. Գլէմանտի խոստումը վրեժաւ, Մ. Կրէվի մերժեց ընդունիլ հրաժարականն Պրիստին նախարարութեան, որ հետեւեալս կը շարունակէ իւր պաշտօնը: Նոյեմ. 16ին կարգացուեցաւ Նախարարական Յայտագիրը, որոյ գլխաւոր կէտերն են. — Դեռ նոր տուրքեր՝ եթէ հարկ ըլլայ՝ եկամուտը ծախուց հաւասարեցունելու համար. Շարունակել գաւառային արշաւանքներն յԱնամ եւ ի Մատակոսգար, որոց համար նոր վարկ պիտի խնդրուի: Մերժեմ առաջարկութիւն վասն անկատման Եկեղեցեոյն եւ Կառավարութեան, թերթերը կը քննադատեն Յայտագիրը համարելով թէ յարմար չէ մեծամասնութիւն մը գորուելու իր հրահրանքին մէջ: Խորհրդարանին համար Նոյեմ. 10ին ըստորուած էր Երկու Փոխ-Նախագահներէն մին էր Մ. Պլան որ 80 տարեկան է:

Կը կարծուի թէ Պերմայի պատերազմն սկսած է, թէպէտ այդ մասին ուղղակի լուր եկած չէ: Պատասխան զօր թէպէտ թագաւորը տուաւ Լորտ Տըմֆրին վերջնագրոյն՝ գոհացուցիչ եղած չէ: Պոմպէյն եւ Պիրմայի ընկերութեան ղեմ մտուած հրամանը յետո կուսեցաւ առաջարկութեան՝ թագաւորը կը պատասխանէ թէ, եթէ Ընկերութիւնը խոնարհական տեղբնագիր մը տայ՝ խնդիրը ի ջնջին կ'առնու: Կը պահանջուէր որ Անգլիացի Գործակալտար մը կենայ ի Մանտայէ պահապան զօրօք, եւ ունենայ տղապետութիւն ներկայանալ թագաւորին որ եւ ինչ տեսն առանց խոնարհեցուցիչ արարողութեանց. ասոր պատասխան կը տրուի թէ Անգլիացիք ժամանակաւ ունենին Գործակալտար մը ի Մանտայէ որ իւր կամքը մեկնեցաւ, եւ թէ կարող են անոր տեղ ուրիշ մը դնել նախկին պայմաններով: Այս իրապէս մերժել է Անգլիացեաց պահանջները: Իսկ միւս պահանջներն որ Պիրմայ ուղղէ իւր արտաքին յարաբերութիւններն ըստ խրատու Անգլիոյ Գործակալտարին, պատասխան կը տրուի թէ, Պիրմա ազատ երկիր է եւ չկրնար զիջանիլ ենթարկելու իւր արտաքին յարաբերութիւններն այդ օրինակ սեղմանց առանց խորհուրդ հարցունելու ուրիշ բարեկամ տէրութեանց՝ որպէս են Գաղիա, Գերմանիա եւ Իտալիա:

Երբ Լորտ Տըմֆրին ընդունեց զայս պատասխան, հրաման ըրաւ Զօր. Քրէնտընկարթին Անգլիացի հրամանատարին՝ յառաջ մղել իւր պատրաստութիւններն սահմանագլուխը անցնելու համար, եւ կը կարծուի թէ նա անցած ըլլալու է նոյն յետ. 13ին կամ 16ին: Անգլիացեաց ձեռքը ինկած է թէպէտ թագաւորին մի հրո-վարտական որով կը հրամայէ ջնջել բոլոր Անգլիացիներն ի Պիրմա, եւ կը վախ-ցուի թէ բոլոր Եւրոպացիք ի Մանտայէ շարժուած են:

Հետաքրքրաշարժ է գիտնալ թէ, ներկայ դժուարութեան ուղղակի պատճառն

այս է որ թէպէտ թագաւորը կը փախա-գէր տալ մեծ խնձոյք մը իւր դուստր ա-կանջները ծակուելուն առթիւ, որուն կ'ուզէր հրաւիրել Եւրոպայի բոլոր վեհապետներն: Այս խնձոյքին ծախքը հայթայթելու համար դրամ խնդրեց Պոմպէյն եւ Պիրմայի ընկերութեանէն:

Տր. Վ. Պ. Գարրենթըր անուն Անգլիացին, արդի գիտնականաց նշա-նաւորագոյններէն մին, մեռաւ Նոյեմ. 10ին, կանգելի մը շրջէն ծագած այ-րուածներու պատճառաւ: Տր. Գարրէնթըր ընդարձակ գիտութիւն ունէր, բայց մասնաւորապէս նուիրած էր իւր ուշադրութիւնը մարդկային ուղեղին, անոր ախտից, եւ յարաբերութեան զոր ունի մեր մտային գործողութեանց հետ: Օր. Գարրենթըր որ մեռաւ մի քանի տարի առաջ եւ հանրածանօթ էր ջանքը զորս ի գործ կը դնէր շնչիկ կանանց դաստիարակութեան եւ ազնուացման համար, էր քոյր Տր. Գարրէնթըրի:

Մը. Սթանֆորտ անգլամ Միացեալ Նահանգացի Մերակուտին Գաղիֆորնիայէ, կը խորհի հիմնել այդ նահանգին մէջ նոր համալսարան մը, եւ եթէ կարելի է ընել զայն Ամերիկայի առաջնագոյն համալսարանէն: Մ. Սթանֆորտ որոշած է նուիրել այս նպատակին համար 20 միլիոն տալէս, կամ առաւել քան 4 1/2 միլիոն ոսկի:

Բազում հակա-Չինական շարժումներ եղած են վերջերս Միացեալ Նահանգաց Արեւմտեան կողմը: Մի քանի անգամ Չինացիք բռնութեան ենթարկուած են, ուրիշ առթիւ որոշմանը եղած են որոց նպատակն է արտաքսել զՉինացիս: Ամերիկացի գործաւորը կ'ըսեն թէ չեն կարող պատուաւոր կեանք վարել այն վարձով ի փոխարէն որոյ Չինացիք կը յօժարին գործել, եւ թէ այդ պատճառաւ պարտ է արտաքսել զՉինացիս: Յուզումն այնչափ յառաջացած է որ առթիւ տուած է Նախագահ Գրիվլանտի հրաման ընել որ Ուոշինկթընի գաւառին մէջ հակա-Չինական շարժում հանելու նպատակաւ գումարեալ բոլոր ժողովներն ցրուին: Եթէ դժուարութիւնը շարունակեն, զօրք պիտի զրկուին: Դիտողութեան արժանի է թէ, զՉինացիս սպաննողք միայն այնքանքն են որք եւրոպա ծնած են եւ Ամերիկա գաղթելով Միացեալ Նահանգաց քաղաքացի եղած են:

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զօր. Լէյանին կը հեռագրէ թէ պատերազմի դաշտին վրայ իւր կողման Պուլնար զօրքն ապաստանած են վիտինի բերդը, եւ Պերկրաճիւրի հիւսիսակողման ամբողջ երկիրը իւր ձեռքն է ի բաց առեալ վիտին: Պատերազմը կը շարունակէ Սիւմիճամի մօտերը: Սոֆիայէն Նոյ. 21ին հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Նոյ. 19 կուսով Պուլնարք ետ առին Տրակիանի անցքը: Նոյն թուականաւ Պերկրատէն հասած հեռագիր մը կ'ընդունէ թէ Սերպիացիք յետո մղուեցան, բայց կ'ըսէ թէ օրուան վախճանին իւրաքանչիւր բանակ իւր նախկին դիրքը կը պահէր, եւ թէ ամսուն 20ին կուս չեղաւ: Վիճենայէն Նոյ. 22ին հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Սերպիացիք օժանդակ զօրք ստանալէ ետեւ յարձակեցան Պուլնարաց ճախ թեւին վրայ, եւ թէ կուրը դեռ կը շարունակէր: Սերպիացիք արագ յարձակումը յաջողած չըլլալով զբաւել զՍոֆիա, պիտի ստիպուին մեծ գին հատուցանել յաջողութիւն ի ձեռս բերելու համար, եւ սակայն Սերպիական բանակն այնչափ աւազուցին վիճակ ունի քան զՊուլնարականն որ կըրնան յուսալ թէ պիտի յաջողին ի վերջոյ, եթէ Բ. Պուլնար կամ ուրիշ տէրութիւն մը չը միջամտէ: Այսպիսի միջամտութեան մասին դեռ բան չը լուրեր:

ՍՏԱԿԻԳԻՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 11/23, 1885			
Գոնս. (Կրնսն վեր.) 15. Բուս. երկ. բաժին 34.5			
ԳՐԱՄՔ. Օսմ. լիւր 100է			
Մեքսիկէ	108.4	Բուսիոյ բոլ	90.12
Մեքսիկէ	98.10	Տարբիւն	87.25
Պէսիք	102.25	Գրիվլից	51.40
Ալբուրք	102.35	Անգլ. լիւր	109.38
Մանք քրդադրամ 9.29			

Ամերիկայի միսիոնարաց ընկերութեան կողմէն
Խմբագիր ձ. Բ. Կրիմ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՏԱՏԱՆԱՆ (ՍՐԱՄԵՆՆ)
Չափագրող, ծախքան խան, 15